

سنجش تطبیقی گفتمان دیپلماسی محیط زیست و حقوق بین‌الملل کیفری در پیشگیری از ارتکاب جرایم محیط زیستی

چکیده

علی‌رغم پیشرفت زیاد در زمینه حقوق بین‌الملل محیط زیست و درک افزوده ارزش‌های بنیادی در معرض خطر، واکنش به چنین فجایی همچنان روی راهکارهای غیرکیفری متمرکز مانده است. تهدیدهای ناشی از مخاطرات محیط زیستی به سرعت در حال پیشرفت است و به نظر می‌رسد در چارچوب ابزارهای پیش برنده بتوان تهدیدها را به فرصت و در جریان ارتکاب جرایم محیط زیستی ممانعت ایجاد نمود؛ اگرچه راهبردهای معتناهی نظیر واکنش سازمانی نظیر اینترپل در سطح بین‌المللی و یا مقررات خاص در سطوح ملی برای مهار جرایم محیط زیستی وجود داشته است، اما در کنار راهبردها، لزوم وجود رهیافت‌ها نیز احساس می‌شود که از جمله آن دیپلماسی محیط زیست به‌عنوان یک ابزار مؤثر می‌تواند موثر واقع شود. در واقع این ابزار ساختارمند می‌تواند در جهت هماهنگ‌سازی تعاملات دولت‌ها در جهت تصمیم‌سازی درخصوص مقابله با جرایم محیط زیستی بسیار اثربخش باشد. البته در پرتو اسناد حقوق بین‌الملل کیفری به‌ویژه اساسنامه رم، می‌توان وضعیت و قلمرو محیط زیست و نحوه حمایت از آن را مورد ملاحظه قرار داد؛ هرچند که حمایت بین‌المللی از محیط زیست برای پیشگیری از ارتکاب جرایم علیه آن به‌ویژه با ابزارهای کیفری، نیازمند اجماع جهانی در تعاملات و ایجاد دیپلماسی محیط زیستی در عرصه جهانی است. **واژگان کلیدی:** جرایم محیط زیستی، رویکرد ملی و بین‌المللی، فرصت‌های پیشگیری، دیپلماسی محیط زیست، توسعه پایدار.

مقدمه

حقوق محیط زیست و منابع طبیعی به واسطه ارتباط تنگاتنگ با علوم و فناوری به‌طور عمیق تحت تأثیر آنها قرار گرفته و به همین علت درک مسایل آن مستلزم اطلاعات اولیه در محیط زیست است. در حقیقت در حقوق محیط زیست از یک سری نوآوری بدیع سود جسته و به همین سبب خود را عندالزوم با سازوکارهای نوین تطبیق می‌دهد و قوانین و مقررات نظارتی در زمینه حفظ محیط زیست و منابع طبیعی به شکل دستورهای تکنیکی و در قالب یک سری استانداردهای خاص بیان می‌گردد. با توجه به مفهوم رایج و متداول محیط زیست که بیان‌کننده کلیه فعالیت‌ها و رابطه متقابل بین انواع موجودات زنده از جمله انسان با محیط پیرامونشان می‌باشد این نتیجه حاصل می‌گردد که حقوق محیط زیست علاوه بر تحت پوشش قرار دادن تمام رشته‌های مختلف حقوق کلاسیک شامل حقوق خصوصی، حقوق عمومی، حقوق بین‌الملل و آن بخش از حقوق را که سعی دارد مفهوم محیط زیست را در تمامی قسمت‌های حقوقی وارد کند را نیز در بر می‌گیرد. به همین دلیل حقوق کیفری محیط زیست جزئی یا کلی شامل بخش‌های متعدد از مقرراتی می‌شود که یا با ملاک‌ها و محک‌های تأسیس و یا با محک‌های مادی و تعریف محیط زیست تأکید دارند.

امروزه مسائل محیط زیستی تبدیل به یک سری از موضوعات مهم مورد بحث گردیده که از زوایای مختلف هم‌چون جنبه‌های جامعه‌شناختی، بیولوژیکی، محیط زیستی، جرم‌شناختی^۱ و عدالت کیفری^۲ قابل بررسی است. در واقع بررسی این ابعاد تلاشی

^۱- Sociological

^۲- Biological

^۳- Ecological

^۴- Criminological

^۵- Criminal Justice

برای جرم شناسی محیط زیست جهانی است که براساس آن مطالعات جنایات سازمان یافته فراملی محیط زیستی انجام می شود. با این مطالعات دست خواهیم یافت که «آسیب محیط زیستی فراملی جرم است»^۷ و علاقه به بررسی جرم شناسی و نگاه جرم شناختی این مهم در اهداف دولت‌های سازگار با محیط زیست جهانی مبرهن است. البته این موضوع نبایستی به صورت انتزاعی مورد بررسی قرار گیرد؛ چرا که مرز بین قانون و غیرقانون یک خط نازک است به‌ویژه که این مسأله از منظر جهانی قابل بررسی است و استفاده از چارچوب جرم شناسی محیط زیست جهانی برای درک جرایم فراملی و مضرات محیط زیستی موثر است.^۸ جرم محیط زیستی فراتر از مرزهای طبیعی و صلاحیت دادگاه‌ها، جغرافیا و هنجارهای اجتماعی است. بسیاری از آسیب‌های محیط زیستی در طبیعت فراملی است و به همین دلیل است که جرم محیط زیستی نیازمند جدیت در پیگیری آن است. پرسشی که اینجا مطرح می شود این‌که «ابزارهای کاربردی برای پیشگیری و مهار جرایم محیط زیستی چه ساختاری دارد؟» فرضیه مفروض این پژوهش این است که ضمن اشاره به اهمیت موضع جرایم محیط زیستی و ابعاد پیگیری آن، به تبیین نقش دیپلماسی محیط زیست به‌عنوان ابزار مهارکننده ارتکاب به جرایم محیط زیستی می‌پردازیم. به هر روی، پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با توجه به گردآوری مطالب و فیش‌برداری در پرتو مطالعات کتابخانه صورت پذیرفته است.

اگرچه پژوهش حاضر نمونه مستقیم داخلی در چارچوب یک مقاله نگاشته ندارد اما می توان پیشینه پژوهش حاضر را به نحوی مرتبط با موارد ذیل دانست:

هیبت الله نژندی منش و همکاران در مقاله خود تحت عنوان تأملی در امکان سنجی اعمال صلاحیت دیوان بین المللی کیفری نسبت به جرایم زیست محیطی اذعان می دارند که دیوان بین المللی کیفری تحت اساسنامه خود جرائم زیست محیطی را بصورت مستقیم مد نظر نداشته اما از آنجایی که جنایت علیه بشریت این مهم را نیز شامل می شود بایستی تفسیری موسع از این موضوع را داشت.^۹ نمایان و طیبی در مقاله خود تحت عنوان امکان‌سنجی صلاحیت رسیدگی به جرایم ارتكابی علیه حقوق نسل‌های آینده در اساسنامه رُم بیان می دارند که اتخاذ سیاست جنایی متقن و موثر، راهبردی است که این امکان را در مقابله با ابعاد و اشکال متعدد و گوناگون جرایم ارتكابی علیه حقوق نسل‌های آینده را فراهم می نماید. با توجه به قلمرو صلاحیت موضوعی مقرر در اساسنامه راجع به شناسایی جرایم بین المللی نظیر جرایم جنگی، جرایم ضدبشریت و حتی نسل کشی و انطباق پذیری آن‌ها با مصادیق جرایم علیه نسل‌های آینده، می توان اذعان داشت که امکان رسیدگی به ارتكاب چنین جرایمی در چارچوب و قلمرو صلاحیت قضایی دیوان کیفری بین المللی وجود دارد.^۹

۱. مبانی نظری

الف- مبناسناسی و ابتدای جرم‌انگاری محیط زیستی

رفاه جامعه بشری به‌طور ذاتی مرتبط با سازکارهای مشخص ساختار دولت‌ها است. همان‌طوری که در مجامع جهانی مختلف از جمله مجمع جهانی اقتصاد و یا نشست‌های جهانی توسعه پایدار، همواره سخن از خطرات جهانی بوده، نگرانی از خطرات جهانی

^۷- Transnational Environmental Harm's a Crime

^۸ حیدرزاده‌الهام، مظفری‌زاده، سجاد، پیشگیری از جرایم زیست محیطی، اخلاق زیستی، ۱۳۹۲، سال سوم شماره ۷، ص ۱۶۴.

^۹ نژندی منش، هیبت الله، حسینی آزاد، سیدعلی، زحمتکش، مجید، تأملی در امکان سنجی اعمال صلاحیت دیوان بین المللی کیفری نسبت به جرایم زیست محیطی، پژوهش نامه حقوق کیفری، سال یازده، ۱۳۹۹، شماره ۲، پیاپی ۲۲.

۹ - نمایان، پیمان و طیبی، سبحان، امکان‌سنجی صلاحیت رسیدگی به جرایم ارتكابی علیه حقوق نسل‌های آینده در اساسنامه رُم، پژوهش‌های جرم‌شناختی پلیس، ۱۴۰۰، دوره دوم، شماره ۲.

محیط زیستی در سطح بالایی ارزیابی شده‌اند. این خطرات ناشی از بلایای طبیعی نظیر طوفان های وابسته به جاذبه زمین و زلزله و تغییرات اقلیمی شدید و یا ناشی از بلایای ساخته دست بشر نظیر آلودگی های جبران ناپذیر و انقراض گونه های جانوری و گیاهی است. این خطرات بالقوه، بی ثبات کردن اقتصاد جوامع، جنگ ژئوپلیتیک و نابودی منابع حیاتی زمین و ساکنان آن را به همراه دارد. جرایم محیط زیستی و ارتباط آن با آشکال دیگری از جنایات سازمان یافته، تهدید جدی برای توسعه پایدار، صلح و امنیت به شمار می رود و به طور قطع رفاه، امنیت و حقوق بشر را تضعیف می سازد. علاوه بر بهره برداری بی رویه از محیط زیست طبیعی، جرایم محیط زیستی در پرتو تجارت غیرقانونی گونه های حفاظت شده، قاچاق مواد مخرب اوزن، تجارت غیرقانونی پسماندهای خطرناک، ماهی گیری غیرقانونی و تجارت غیرقانونی چوب چهره خود را نشان می دهد. اگرچه این جرایم به شدت به محیط زیست لطمه وارد ساخته اما چنین جرایمی اغلب با پاسخ سریع دولت ها مواجه نمی شود. چراکه اغلب دولت ها به مبارزه با جرایم محیط زیستی، نه تنها به عنوان یک اولویت نگاه نکرده است، بلکه در برخی موارد آن را نادیده می گیرند و به هیچ وجه به عواقب بالقوه و بالفعل آن توجه ندارند.

در واقع این جرایم بر جامعه و طبیعت پیرامون آثار جبران ناپذیری داشته و به بنیان حیاتی انسانی و حیوانی و گیاهی صدمه وارد آورده و درد و رنج فراوانی به همراه دارد. بنابراین این جرایم ضمن تاثیر مستقیم مخرب بر محیط زیست، به مرور زمان تبدیل به جرایم سازمان یافته فراملی شده و زمینه ساز خشونت و فساد می باشد. در همین راستا دخالت گروه های مرتکب جرایم محیط زیستی در طبیعت بیشتر شده و گسترش می یابد. کسب منافع مالی چشمگیر و بهره برداری وسیع و ناصحیح از منابع طبیعی موجب شکل گیری جرایم محیط زیستی شده و در سطوح بالاتر و به مرور تبدیل به جنایت می گردد. این روند نشان می دهد که این جرایم در فرآیند ارتکاب با جرایم دیگری همچون سرقت، تقلب، فساد، مواد مخدر، قاچاق انسان، جعل، قاچاق تسلیحات و پول شویی ارتباط پیدا می کند و پیوند می خورد.

اولین پیشنهادها برای درج جرایم علیه محیط زیست در اسناد حقوق بین الملل کیفری طی دهه ۱۹۷۰ در پاسخ به خسارات زیست محیطی عظیمی که ارتش ایالات متحده در طول جنگ ویتنام وارد کرد، ارائه شد.^۱ «آسیب نامشروع و شدید به محیط زیست» به عنوان یک جنایت بزرگ علیه صلح و امنیت بشر، صرف نظر از ارتباط آن با یک درگیری مسلحانه (پیش نویس قانون جرایم) تصریح می کند که ایجاد یا دستور عمدی برای ایجاد هرکس عامداً موجب ورود صدمات و ضایعات گسترده، دراز مدت و شدید به محیط زیست طبیعی گردد یا ایراد چنین صدماتی را دستور دهد، پس از ثبوت مجرمیت، (به ...) محکوم خواهد شد» توسط یک فرد یک جرم بین المللی است. نه تنها پیامدهای جدی را برای نسل های کنونی، بلکه برای نسل های آینده^۲ نیز در بر خواهد داشت، و

^۱ طیبی، سبحان، پورهایمی، عباس، مقابله با اکوتروریسم جهانی در پرتو دیپلماسی بین المللی محیط زیست، تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری دانشگاه علوم و تحقیقات تهران، ۱۳۹۶، دوره ۱۳ شماره ۲ پیاپی ۳۲، ص ۳۸.

^{۱۱} وایت، راب، جرایم علیه طبیعت جرم شناسی محیط زیست و عدالت زیست محیطی، ترجمه پیمان نمایان و سبحان طیبی، انتشارات حقوقی مجد، ۱۳۹۴، چاپ اول، ص ۵۹.

^{۱۲} رضانی قوام آبادی، محمدحسین، پیشگیری و سرکوب جرایم زیست محیطی در پرتو اقدامات سازمان های غیردولتی در نظام حقوقی ایران، حقوقی دادگستری، ۱۳۹۰، سال ۷۵ شماره ۷۵، ص ۲۰۳.

^{۱۳} R. A. Falk, 'Environmental Warfare and Ecocide, Facts, Appraisal, and Proposals', 4 Bulletin of Peace Proposals (1973) 1, 80, 93-96; N. Ruhashyankiko, Special Rapporteur, Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, UN Doc E/CN.4/Sub.2/416, 4 July 1978, paras 462-478.

^{۱۴} حقوق نسل های آینده با مخاطراتی نظیر تروریسم، تهدیدهای هسته ای، رشد فزاینده جمعیت و مواد مخدر و حتی طی ماه های اخیر شیوع گسترده و هولناک بیماری کووید-۱۹ مواجه است که این امر خود گویای چالشی در قرن بیست و یک برای چنین حقوقی است. از اینرو، باید اذعان داشت که چالش های مزبور به عنوان بخش قابل ملاحظه ای

بنابراین باید جدا از سایر جنایاتی که به دنبال حمایت از انسان‌ها هستند، رسیدگی شود. علی‌رغم بحث‌های طولانی و فشرده برای گنجاندن نقض جدی تعهدات زیست‌محیطی در قلمرو حقوق بین‌الملل کیفری، پیش‌نویس ماده ۲۶ تصویب نشد و حفاظت از محیط‌زیست به‌عنوان ماده‌ای جداگانه، در پیش‌نویس نهایی اساسنامه رُم گنجانده نشد. با این حال، شاخص‌های قوی وجود دارد مبنی بر اینکه اکثر دولت‌ها تحت تأثیر ملاحظات اقتصادی قرار گرفته‌اند تا به شمول آن اعتراض کنند.^{۱۵} در نتیجه، حقوق بین‌الملل کیفری در چارچوب خود یک رژیم انسان‌محور باقی می‌ماند و انسان را در مرکز حمایت خود قرار می‌دهد.

دیوان بین‌المللی کیفری در اساسنامه خود به جرایم زیست‌محیطی صریحا اشاره نکرده است ولی در چارچوب مواد ۷ و ۸ میتوان نقض تعهدات زیست‌محیطی را به عنوان جرایم بین‌المللی و جرم علیه بشریت یا جرایم جنگی، در دیوان مطرح نمود. دیوان، در ماده ۹ اساسنامه، محیط زیست را مورد توجه قرار داده و حمله عمدی با علم به این که باعث آسیب گسترده، بلندمدت و شدید به محیط زیست خواهد شد، را از مصادیق جنایات جنگی تلقی نموده است. لذا از منظر دیوان، آلودگی زیست‌محیطی زمانی قابلیت تعقیب کیفری دارد که گسترده، شدید و دارای آثار بلند مدت باشد. همچنین جرایم علیه زیست بوم و اکو ساید در سیاق تفسیری اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی دارای ماهیتی بازدارنده است و به نظر می‌رسد که بازنگری آینده اساسنامه دیوان شرایطی متفاوت تر را رقم بزند.

بنابراین چارچوب در حال ظهور جرایم سازمان یافته فراملی نیازمند تجزیه و تحلیل عمیق در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است و یک پاسخ جهانی مناسب برای پیشگیری و مبارزه با جرایم محیط زیستی لازم است. از اینرو، جرایم محیط زیستی و تهدیدات ناشی از آن نیازمند ارزیابی هستند؛ چرا که سلامت بشری، صلح و امنیت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این نیازها و ضرورت‌ها از آنجایی ناشی می‌گردد که ما با خلاءهای فراوانی روبرو هستیم:

از رفتارها و اقدام‌های مجرمانه در سطوح گوناگون ملی، منطقه‌ای حتی جهانی و بین‌المللی قابل ملاحظه است. وفق همین مراتب می‌توان ابراز داشت که نوعی از جرایم در قلمرو جامعه جهانی در حال بروز و ظهور است که امروز بدان می‌توان «جرایم علیه حقوق نسل‌های آینده» اطلاق نمود. این دسته از جرایم را می‌توان اعمال و رفتاری توصیف و تعریف کرد که آثار مخربی بر بهداشت، سلامت و روش بقای هر گروه قابل تعریف یا جمعیت قابل شناسایی و همین‌طور محیط زندگی آنها که به آن نیز وابستگی معیشتی داشته و در مقیاس و بزرگی آن چنان است که باید به‌مثابه جرم بین‌المللی مورد شناسایی قرار داد. به‌علاوه، مفهوم جرایم علیه حقوق نسل‌های آینده تأکید دارد که تخلف فاحش از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و انحطاط عظیم محیط زیست همیشه نتیجه فقدان یا کمبود منابع یا عوامل ساختاری نیستند بلکه در برخی موارد ماحصل رفتار آگاهانه و قابل نکوهش از جنبه اخلاقی هستند که باید به موجب حقوق بین‌الملل کیفری به مجازات برسند؛ نمایان، پیمان و طبیعی، سیجان، امکان‌سنجی صلاحیت رسیدگی به جرایم ارتكابی علیه حقوق نسل‌های آینده در اساسنامه رُم، پژوهش‌های جرم‌شناختی پلیس، ۱۴۰۰، دوره دوم، شماره ۲، ص ۵۲.

^{۱۵} Report of the ILC on the work of its 28th session, UN Doc A/CN.4/SER.A/1976/Add.1 (Part 2), 3 May-23 July 1976, 95-96 (emphasis added).

^{۱۶} S. Jodoin, 'Crimes against Future Generations – A New Approach to Ending Impunity for Serious Violations of Economic, Social, and Cultural Rights and International Environmental Law', WFC & CISDL Legal Working Paper, Final Version, 15 August 2010, 13-14.

۱۷ - ذاکراردکانی، محمد، آرش پور، علیرضا، بررسی اصل بنیادین بازدارندگی در حقوق بین‌الملل زیست‌محیطی، فصلنامه علوم تکنولوژی محیط زیست، ۱۴۰۰،

دوره ۲۳ شماره ۱۲، ص ۵۸.

چارچوب های قانونی توسعه نیافته

اجرای ضعیف قوانین

نامناسب بودن شیوه های رسیدگی قضایی

عدم درک مناسب از ساختار جرایم محیط زیستی

ضعف در پیشگیری و کشف جرایم محیط زیستی

عدم درک جامع از علل رفتارهای مجرمانه

از این رو، این عوامل ما را به سمت و سوی پرداختن به جدی انگاشتن جرایم محیط زیستی سوق می دهد.^{۱۸} این مهم را می توان در اقدام سال ۲۰۱۲ شورای اقتصادی اجتماعی سازمان ملل متحد در تصویب قطعنامه ۲۰۱۲/۱۹ تحت عنوان «تقویت همکاری های بین المللی در مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی در تمامی اشکال و مظاهر آن» مشاهده نمود. در همین راستا در بند ۱۲ این قطعنامه از دولت ها خواسته شد تا در پژوهشگاه عدالت جنایی زیر نظر سازمان ملل متحد به بررسی اشکال مختلف جرایم محیط زیستی بپردازند. با این وصف توسعه بررسی جرایم محیط زیستی در دستور کار جهانی قرار گرفت و این مسأله با فوریت و جدیت دنبال گردید. در این راستا اقدامات موثری انجام پذیرفت که از جمله آن می توان به موارد ذیل اشاره داشت:

الف- نشست کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۳ با تمرکز بر موضوع چالش های ناشی از ظهور جرایم محیط زیستی و اثرات قابل توجه آن بر محیط زیست و سازوکارهای مقابله با آن؛

ب- اقدامات تحقیقاتی و پژوهشی زیر نظر مؤسسه تحقیقات جنایی و عدالت بین منطقه ای سازمان ملل متحد^{۱۹} از سال ۱۹۹۱ با تمرکز بر قوانین کیفری محیط زیستی؛

ج- اقدامات تحقیقاتی زیر نظر مؤسسه تحقیقات جنایی و عدالت بین منطقه ای سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۷ با تمرکز بر راهبرد تحریم و توسعه پایدار، ارزیابی قوانین کیفری و اجرای کنوانسیون های بین المللی محیط زیستی؛

د- انجام پژوهش هایی در حوزه جرم و جنایات محیط زیستی توسط مؤسسه عدالت و جرایم محیط زیستی در سال ۲۰۰۹ با تمرکز بر طراحی یک برنامه گسترده در خصوص بررسی جرایم محیط زیستی؛ (احمدی، شاملو، خسروشاهی، ۱۳۹۶: ۶۶)

ه- انجام پژوهش هایی با تمرکز بر افزایش آگاهی از جرایم محیط زیستی به منظور درک این جرایم در سال ۲۰۱۲؛

^{۱۸} نصرافهانی، احمد، رئیسی، لیلا، آرش پور، علیرضا، جرم‌انگاری بین‌المللی زیست بوم زدایی، آموزه های حقوق کیفری، ۱۳۹۹، دوره ۱۷ شماره ۱۹، ص ۲۷۶.

^{۱۹}United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute

در همین راستا موسسه جرم انگاری بین المللی گزارش های بین المللی و اطلاعات آماری تحقیقاتی در خصوص مبارزه با قاچاق غیرقانونی پسماند های خطرناک و الکترونیکی انجام و ارائه نمود.

در حالی که حقوق بین الملل کیفری به طور قطع تنها یا ابزار اصلی برای دستیابی به حفاظت بهتر از محیط زیست نیست، حداقل می تواند به یک چارچوب منسجم تر حمایت در همزیستی با سایر حوزه های حقوق بین الملل کمک کند. دلایل متعددی برای حفاظت مناسب از محیط زیست برای توسعه بیشتر حقوق بین الملل کیفری وجود دارد. هیچ دلیل قانع کننده ای برای رویکرد متمایز در حقوق کیفری بین المللی به آسیب های زیست محیطی در زمان جنگ و زمان صلح وجود ندارد.

ب- گام های پیش رو در خصوص جرایم محیط زیستی

در راستای بهبود اجرای همکاری و اراده سیاسی برای پیشگیری از تهدیدات در حال رشد ناشی از جرایم محیط زیستی، دولت های عضو و سازمان های محیط زیستی و همچنین جامعه مدنی نقش مهمی در پرداختن به چالش های جرایم محیط زیستی دارند. در این راستا بایستی چارچوبی استاندارد را تعیین کنیم. در این راستا وقتی جرم محیط زیستی را در سطح بین المللی تعریف می کنیم در واقع به قربانیان جرایم محیط زیستی، حمایت از حقوق بشر و بهداشت عمومی و قعی نهاده ایم. این مهم زمینه ساز تقویت اثربخشی چارچوب قواعد بین المللی از طریق استفاده از ابزارهای موجود و تنظیم آن مطابق با نیازهای اساسی در جهت مقابله با جرایم محیط زیستی است. قطع به یقین این روند نیازمند تحقیق، تجزیه و تحلیل چارچوب های قانونی موجود و ارائه بهترین شیوه ها برای مقابله با جرایم محیط زیستی در سطوح ملی، منطقه ای و بین المللی به منظور تحکیم همکاری های گسترده است. در این راستا ضرورت دارد تا ابعاد توسعه ای سازکارهای مقابله با جرایم محیط زیستی محرز گردد.

از این رو به نظر می رسد اقدام به امکان سنجی یک کنوانسیون بین المللی در خصوص جرایم محیط زیستی تحت نظارت سازمان ملل متحد موثر باشد. به نظر می رسد نظارت و پیاده سازی سازوکارهای های موجود در کنوانسیون های فعال و مرتبط تقویت گردد. لازم است از قوانین کیفری موجود و همچنین قوانین خاص و مصوبات مربوط به محیط زیست در سطح ملی حمایت و به منظور بهره مندی از آن در جهت بهبود، انطباق و اجرای چارچوب قانونی محیط زیستی و دولت ها را تشویق به اجرای آن نمود. ضرورت دارد در جهت تقویت قوانین شفاف، موثر و بازدارنده در خصوص جرایم محیط زیستی و پرداختن به جرایم محیط زیستی سازمان یافته در حال ظهور تلاش نمود. تقویت ساختار قضایی کارآمد و کارآتر در سطوح ملی و بین المللی جهت اجرای ضمانت های موثر قانونی می تواند زمینه ساز پیشگیری اثربخش از تهدیدات جرایم محیط زیستی باشد.^{۲۱}

به هر ترتیب با اقدامات مرقوم، شناسایی ارتکاب به جرایم محیط زیستی در سطوح ملی و بین المللی میسر می گردد و باعث می شود که بی نظمی های ناشی از وقوع این جرایم در سطوح مختلف کنترل گردد. بنابراین بررسی بهترین عملکرد در خصوص مسائل پیش رو در پگرتو فرآیند های قانونی و تصمیمات قضایی مد نظر است. در این راستا و در جهت تضمین اجرا و بهبود وضعیت مقابله با جرایم محیط زیستی به نظر می رسد بایستی موارد ذیل را مدنظر قرار داد:

الف- تحریم های قانونی و مجازات های کیفری، مدنی و اداری با توجه به ماهیت جرایم و موقعیت خاص آنها یک راه حل خوب و طرحی موثر برای جبران است.

^{۲۰} صبوری پور، مهدی، احمدی، اصغر، جرایم محیط زیستی ناشی از کووید-۱۹: جلوه ها و کاستی ها، تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره ۲۳ شماره ۸۹ (ویژه نامه کرونا)، ص ۳۰۳.

^{۲۱} کشکولیان، اسماعیل، شیخ الاسلامی، عباس، نقوی، مهدی، جرایم زیست محیطی و راه کارهای پیشگیری از آن، اخلاق زیستی، ۱۳۹۸، دوره ۹ شماره ۳۲، ص ۱۰۶.

ب- ایجاد مسئولیت کیفری اجباری برای شرکت ها و کارخانه ها ضروری است.

ج- آموزش و مشارکت بخش دولتی و خصوصی در جهت پیشگیری از جرایم محیط زیستی و بکاربردن قواعد نرم و سخت با عنایت به سطوح جرایم بسیار پر اهمیت است.

د- ایجاد ظرفیت هایی برای اجرای قانون و نگاه تخصصی به آن، بویژه از طریق مجاری رسمی همچون قوه قضاییه و با هدف ایجاد و تقویت دادگاه های ویژه جرایم محیط زیستی از اهم مسائل است.

ه- تقویت نقش کارشناسان و متخصصان حوزه های مختلف محیط زیست در دادگاه ها لازم است.^{۲۲}

به هر حال با توجه به نکات بیان شده، اجرای تحریم های قانونی و در نظر گرفتن ملاحظات حقوقی در تصمیم گیری های قضایی با امعان نظر به ماهیت و گستره جرایم محیط زیستی و نگاه جدی قضات در رسیدگی های قضایی مربوطه ضرورت دارد.

پ- جرایم محیط زیستی و نقض حقوق بشر

اول- ابزارهای ساختارشناسانه جرایم محیط زیستی

امروزه چارچوب های حقوقی موجود تا حد زیادی اجازه می دهد تا جرایم محیط زیستی بدون پیگرد قانونی باشند. در این راه مهم ترین مساله برای حفاظت از محیط زیست اجرای قوانین کیفری است و به نظر می رسد بهترین و مناسب ترین راه و پاسخ به تهدیدات جدی و جرایم محیط زیستی است. علاوه بر حفاظت از محیط زیست از طریق قوانین کیفری، بایستی قوانین بین المللی کیفری نیز فعال باشد و این مهم می تواند نقش بسیار مهمی در مبارزه با جرایم محیط زیستی و مجرمان محیط زیستی کشور ها داشته باشد و هرکجا حقوق بشر نقض شده باشد یک ضمانت اجرای قوی در سطوح ملی، منطقه ای و بین المللی محسوب می گردد. در این راستا بایستی به سه نکته توجه داشت:

الف- حقوق بین الملل و تصویب مقررات و در نظر گرفتن مجازات جرایم محیط زیستی و امعان نظر به معاهدات بین المللی محیط زیستی

ب- مدنظر قرار دادن جرایم محیط زیستی به عنوان جرم مستقل و اجماع بین المللی در این خصوص

ج- حفاظت از محیط زیست و حقوق بشر در پیوندی ناگسستنی هستند که جرایم محیط زیستی همواره نقض گسترده حقوق را در پی دارد. به همین دلیل حفاظت از محیط زیست به شرط حمایت موثر از حقوق بشر لازم و ضروری است.^{۲۳}

بنابراین ابزارهای قانونی بین المللی و سازکارهای اختصاص داده شده برای حفاظت از محیط زیست و حقوق بشر در برابر حملات گسترده در اثر جرایم محیط زیستی بایستی مورد استفاده قرار گیرد. معاهدات بین المللی ممنوعیت های روشنی برای حفاظت از محیط زیست در خود جای داده اما به هرتیب کافی به نظر نمی رسد. از جمله این معاهدات می توان به کنوانسیون بازل، کنوانسیون سایتس، کنوانسیون مارپل اشاره کرد. به نظر می رسد چارچوب این کنوانسیون ها بایستی بازنگری و اصلاح گردد تا دولت ها بتوانند ضمانت اجراهای مندرج در کنوانسیون که شامل محدودیت و ممنوعیت ها نیز می شود را در چارچوب قوانین کیفری خود با هدف ممانعت از جرایم محیط زیستی لحاظ نمایند.

^{۲۲} مک کالیون، کنت، اجرای عدالت درباره محیط زیست بین المللی حقوق و راه حل ها، ترجمه محمدحسین زاهدین لباف، ۱۳۸۳، مجله حقوقی بین المللی، شماره ۳۱، ص ۱۸۹.

^{۲۳} جام بزرگ، مریم، پورنوری، منصور، پورهاشمی، عباس، هرمیداس باوند، داوود، مؤلفه ها و چالش های تدوین شاخص های جرم زیست محیطی تحت عنوان جرم بین المللی، علوم تکنولوژی انجمن متخصصان محیط زیست ایران، ۱۳۹۸، دوره ۲۱ شماره ۴ پیاپی ۸۳، ص ۲۶۳.

ابزار دیگر برای تصویب قوانین بین‌المللی سازگار با محیط زیست، مبارزه با جنایات سازمان یافته ناشی از ادغام چندساختاری است.^{۲۴} به عنوان نمونه، اقدام سازمان یافته و در مقابل چارچوب قانونی محکم در اتحادیه اروپا برای مقابله با جرایم محیط زیستی و نمونه دیگر، سازکار جبران خسارت تحت قانون مدنی و مجموعه مصوبات و رهنمودهای کمیسیون‌های تخصصی در اتحادیه اروپا نظیر کمیسیون تخصصی محیط زیست.

ابزار دیگر توجه به مسئولیت شرکت‌های چندملیتی در خصوص جرایم محیط زیستی است. در واقع اصل مسئولیت اشخاص حقوقی را بایستی جدی گرفت. بنابراین بازمینی معاهدات بین‌المللی و جلب کردن توجه دولت‌ها به بهره‌مندی از محتوی قانونی این معاهدات جهت استفاده در قوانین داخلی در خصوص کیفری تلقی کردن جرایم محیط زیستی بسیار مهم است.

دوم- علت‌شناسی حمایت بین‌المللی از محیط زیست در نظام حقوق بین‌الملل کیفری

آنچه ذهن را به طرح پرسشی متبادر می‌سازد این‌که، چرا باید حمایت از محیط زیست به واسطه اسناد حقوق بین‌الملل کیفری صورت پذیرد؛ اگرچه سنجش جامع از اثربخشی حقوق بین‌الملل کیفری در این زمینه فراتر از گستره مطالعات پژوهشی است؛ وفق همین امر، رهیافت‌های ذی‌قابلیت ملاحظه است:

الف- اثر بازدارنده حقوق کیفری دلیلی حیاتی برای تعقیب کیفری رفتاری است که به طور قابل‌توجهی به محیط زیست آسیب می‌زند. مجازات‌های کیفری برای پیشگیری از رفتارهای نامتعارف از نظر محیط زیستی مؤثرتر از اصلاح مجازات‌های مدنی و اداری هستند. تعقیب کیفری محیط زیستی می‌تواند چنین اثر بازدارنده امیدوارکننده‌ای در مواردی داشته باشد که آسیب محیط زیستی ناشی از ارزیابی هزینه-فایده باشد و تا زمانی که احتمال کافی تعقیب کیفری و تحریم‌های قابل اجرا قوی وجود داشته باشد، درج جرایم جدید علیه محیط زیست در چارچوب حقوق بین‌الملل کیفری موجه است.

ب- یک رویکرد جهانی هماهنگ و نهادینه شده برای تعقیب جرایم زیست محیطی، در مقایسه با یک سیستم تکه تکه ای که چنین تعقیب قضایی را در سطح داخلی اداره می‌کند، اثرات مثبت حدقلی خواهد داشت. در واقع، تعقیب کیفری می‌تواند دولت‌ها را تشویق کند که قوانین داخلی خود را با تعهدات محیط زیستی انطباق دهند.

با این حال، سایر استدلال‌ها به این پرسش می‌پردازند که چه مسأله‌ای یک جرم کیفری را به یک جنایت بین‌المللی تبدیل می‌کند. اساسنامه رم، خود در مقدمه خود تصریح می‌کند که این قانون برای مقابله با «...[جنایاتی است که عمیقاً وجدان بشریت را شوکه می‌کند] و «جرایم سنگین [که] صلح، امنیت و رفاه جهان را تهدید می‌کند.» برای مثال، رفتار باید معیارهایی را داشته باشد تا به عنوان یک جرم بین‌المللی واجد شرایط باشد؛ بنابراین، برای رسیدن به یک جدیت معین و باید آثار مخربی بر پایه‌های جامعه بشری داشته باشد. اگر جرمی این معیارها را برآورده کند، چنان نگرانی جهانی دارد که می‌تواند مشمول تعقیب کیفری بین‌المللی شود. تخریب محیط زیست می‌تواند اثرات دهشتناکی بر رفاه جامعه بشری کنونی و آینده داشته باشد.^{۲۵} در حالی که این ممکن است در مورد همه جرایم زیست محیطی صادق نباشد، قطعاً مواردی وجود دارد که در آنها تأثیرات مشابه یا مشابه است. این امر به ویژه در مورد مواردی که تخریب محیط زیست به وضعیت غیرقابل برگشت می‌رسد و اثرات منفی جدی بلندمدتی بر نسل‌های آینده دارد صادق است. این موارد به این ترتیب منافع عمومی کل جامعه بین‌المللی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این پرسش نباید این باشد که

^{۲۴} جلالیان، عسگر، زارعی، مصطفی، افروغ، عبدالمحمد، چالش‌های حقوق کیفری بین‌المللی در مبارزه با جرایم زیست محیطی، مطالعات بین‌المللی پلیس (اینترپل)، ۱۳۹۷، دوره ۹ شماره ۳۳، ص ۱۵.

^{۲۵} UN Secretary-General, Climate change and its possible security implications, UN Doc A/64/350, 11 September 2009.

«آیا به طور کلی، جرایم علیه محیط‌زیست طبق اسناد حقوق بین‌الملل کیفری مستحق تعقیب هستند یا خیر؟» بلکه این سؤال نباید این باشد که در چه شرایطی، جرم علیه محیط‌زیست باید تحت تعقیب قرار گیرد، جرم بین‌المللی محسوب شود.

سوم- طراحی ساختار برای شناسایی جرایم محیط زیستی نوظهور

علاوه بر توسعه قوانین در سطح بین‌المللی و کیفری تلقی نمودن جرایم محیط زیستی در سطح ملی، بایستی چارچوب قوانین بین‌المللی ظرفیت شناسایی جرایم نوظهور محیط زیستی را برای مقابله با آن داشته باشد. قطع به یقین زمان آن فرا رسیده است تا یک چارچوب مستقل قانونی را برای جرایم محیط زیستی در نظر بگیریم چرا که برخی از جرایم محیط زیستی به دلیل به همراه داشتن پیامدهای سنگین سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بایستی توجه ویژه ای به آن داشت.^{۲۶} بنابراین فرآیند به رسمیت شناختن جرایم محیط زیستی در حقوق بین‌الملل ضرورتی انکارناپذیر و برای تحقق این مساله می‌بایست یک اجماع جهانی حاصل شود. به نظر می‌رسد تا به حال تمام تلاش‌ها برای تحکیم مفهوم بین‌المللی جرایم محیط زیستی با ناکامی روبرو بوده است.^{۲۷} با این وصف می‌توان از تجربیات گذشته استفاده نمود تا بتوان زمینه ای برای تحکیم این مفهوم در سطح جهانی فراهم ساخت چراکه در حال حاضر جرایم محیط زیستی چهره‌های متعددی از خود نشان داده است و مقابله با آن نیازمند تدبیر است.

جرایم محیط زیستی در واقع نقض جدی تعهدات بین‌المللی و خدشه دار ساختن امنیت انسانی و محیط زیست انسانی را در پی دارد.^{۲۸} اگرچه این مهم در طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل گنجانیده شد و ماده ۱۹ این طرح به وضوح این مساله را تبیین می‌نمود اما در طرح بازنگری این ماده حذف گردید. به نظر می‌رسد زمان حذف این ماده هنوز جامعه بین‌الملل اهمیت خطرات ناشی از جرایم محیط زیستی را درک نکرده بودند و یا وجود چنین ماده ای را در طرح مسئولیت بین‌المللی دولتها چالشی و تنش‌زا می‌پنداشتند. این انتظار وجود داشت که نه تنها ماده ۱۹ طرح مسئولیت بین‌المللی دولتها حذف نگردد، بلکه در صورت شدید بودن جرایم محیط زیستی، علاوه بر برانگیخته شدن مسئولیت کیفری نیز شورای امنیت هم ضمانت محکمی برای اجرای آن باشد. اما این مساله نادیده گرفته شد و به‌عنوان یک ضرورت بین‌المللی تلقی نگردید.^{۲۹}

علاوه براین، تلاش‌های دیگری نیز در خصوص جنایات علیه صلح و امنیت بشر در کمیسیون حقوق بشر ملل متحد صورت پذیرفت و یک پیش‌نویس هم برای این مهم تهیه گردید و جرایم محیط زیستی نیز در آن درج گردید اما نتیجه ای در بر نداشت. تلاش دیگر در خصوص اصلاح اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری که قرار بود جرایم محیط زیستی نیز در لیست جنایات بین‌المللی قرار گیرد که این مهم تا به کنون منتج به نتیجه نشده است. البته هرچند برخی تلاش‌ها را می‌توان در چارچوب کنوانسیون مشاهده نمود. مثلاً در کنوانسیون چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل الحاقی آن در سال ۱۹۷۷ در خصوص حقوق بشردوستانه، بر حفظ و حرمت محیط زیست در زمان جنگ تأکید شده است. بنابراین بایستی گفتگو در خصوص جرایم محیط زیستی از سر گرفته شود و سازمان ملل متحد بایستی نقشی به غایت مهم را در این خصوص ایفا نماید.

^{۲۶}White, Rob, *Environmental Crime*, Elgar Publication, 2020, p. 657.

^{۲۷} پورهاشمی، عباس، نمایان، پیمان، طبیعی، سبحان، جرم‌انگاری تروریسم زیست‌محیطی؛ چالش‌ها، هنجارها و راهبردها، علوم تکنولوژی انجمن متخصصان محیط زیست ایران، ۱۳۹۴، دوره ۱۷ شماره ۱، ص ۱۷۴.

^{۲۸} جلالیان، عسگر، امکان سنجی توسعه مفهوم جرایم بین‌المللی به جرایم محیط زیستی با تأکید بر اصل توسعه پایدار، علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۱۳۹۹، سال نهم شماره ۲، ص ۱۳۷.

^{۲۹} طبیعی، سجاد، مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تمدن حقوقی، ۱۴۰۰، دوره ۴ شماره ۹، ص ۱۳۸.

لازم به ذکر است، مطابق با پیش‌نویس پیشنهادی اولیه قانون جرایم علیه صلح و امنیت بشری، ماده ۲۶ پیش‌نویس، درخواست‌های متعددی برای درج یک جرم بین‌المللی علیه محیط زیست وجود داشته است. پنجمین جنایت اصلی «اکوسید» قانون توجه اخیر بوده است.

چهارم- اهمیت حفاظت از حقوق محیط زیست بشر

هرچه به جلو پیش می‌رویم، زمان تعیین‌کننده است و بالاخره به رسمیت شناختن جرایم محیط زیستی در سطح بین‌المللی با ضمانت اجرای مشخص یک چشم انداز در حال تحقق محسوب می‌شود. قاضی ویرامانتری در نظر خود در پرونده مجارستان و اسلواکی معروف به گابچیکوناگیماروس بیان می‌دارد که «حفاظت از محیط زیست بخش مهمی از آموزه حقوق بشر معاصر است. چرا که حق سلامت و حق زندگی از جمله موارد لازم حقوق بشر است. آسیب‌های محیط زیستی علاوه بر خدشه دار کردن، موجب تضعیف حقوق بشر می‌شود و راجع به این مساله در اعلامیه جهانی حقوق بشر و دیگر اسناد مرتبط سخن گفته شده است. در حالی که تمام ملت‌ها و دولت‌ها حق بهره‌مندی و توسعه پروژه‌ها را دارند، به همین نسبت بایستی چارچوب حفاظت از محیط زیست را حفظ کنند.»^{۳۰}

با این توصیف، بایستی اشاره کنیم به این مساله که آسیب‌های محیط زیستی در ابعاد کوچک، گاه در اثر بی‌توجهی به ابعاد بزرگتر تبدیل می‌شوند و حقوق بشر را تحت تاثیر قرار می‌دهند. بیان این مساله بدان معنا نیست که جامعه جهانی نسبت به موضوع جرایم و آسیب‌های محیط زیستی بی‌توجه است، اما دغدغه این مساله هنوز عام‌الشمول و جهان‌شمول نیست. ما نمی‌توانیم کتمان کنیم که بسیاری از اسناد بین‌المللی به صورت تخصصی در خدمت محیط زیست و راجع به حفاظت از آن است و برخی از این اسناد جزء قواعد آمره محسوب می‌شود و تخطی از آن مسئولیت را به همراه خواهد داشت. در حال حاضر بزرگترین اجلاس‌های جهانی راجع به محیط زیست و توسعه پایدار است و این جای بسی مسرت است که دولت‌های حوزه شمال و جنوب دغدغه‌مند هستند. اما این به آن معنا نیست که بگوییم دیگر نقض حقوق بشر رخ نمی‌دهد و حق بر محیط زیست سالم کاملاً رعایت می‌شود. جامعه جهانی بایستی قواعد آمره^{۳۱} نقض نکند و بهره‌مندی منصفانه از محیط زیست سالم را دستاویز خشونت‌ها و جرایم محیط زیستی نکند و تعهدات مشترک بین‌المللی^{۳۲} را به رسمیت بشناسد. ضرورت دیگر تحت تعقیب و پیگرد قرار دادن جرایم محیط زیستی بین‌المللی است که بایستی انجام پذیرد تا این مهم بتواند مانع و رادع بر نقض گسترده حقوق بشر و محیط زیست بوده و ضمانتی برای حفظ زندگی بشر و ارزش‌های بنیادین بشری و از همه مهم‌تر حفاظت بی‌چون و چرای محیط زیست باشد.

۲. یافته‌های پژوهش

الف- مقابله با قاچاق غیرقانونی پسماند، به‌عنوان یک ضرورت بین‌المللی

تشدید معاملات غیرقانونی ضایعات و ارتباط این جرم با جنایات سازمان یافته فراملی، تاثیرات منفی برای محیط زیست به ارمغان می‌آورد و سلامت شهروندان را به خطر می‌اندازد و خسارات اقتصادی و اجتماعی جدی به بار می‌آورد. از این رو افزایش آگاهی

^{۳۰} طیبی، سبحان، دیپلماسی محیط زیست و تاثیر آن بر تعاملات بین‌المللی و صلح جهانی، انتشارات حقوقی خرسندی، ۱۳۹۶، چاپ اول، ص ۲۱۱.

^{۳۱} JUS COGENSE

^{۳۲} ERGA OMNES

در این خصوص جهت اقدامات موثر برای مقابله بسیار مهم است. در این راستا بایستی قوانین مربوطه تقویت گردد تا هریک از تهدیدها به نوبه خود تبدیل به فرصت شود. بنابراین برای مقابله با این مساله پرداختن به مسائل زیر ضروری است.

اول- مطرح نمودن و آگاهی پیدا کردن از مشکل

یکی از مواردی که می تواند تهدیدهای محیط زیستی را پوشش دهد، طرح مساله و جستجوی زیربنایی مشکلات سبب ساز بوجود آورنده تهدید است. از این رو هدف، پشتیبانی از توسعه بالابردن آگاهی از اقدامات هدفمند سازمان های مجری قانون و نهادهای ملی مربوطه و بطور کلی افکار عمومی پشتیبانی و ایجاد سازکار جمع آوری اطلاعات جرم شناختی بر روی قاچاق پسماند است. در این راستا با عنایت به بالا بردن سطح آگاهی در این خصوص چه از طریق خشکی و چه از طریق دریا، بایستی در جهت افزایش آگاهی نسبت به جرایم سازمان یافته فرامرزی، افزایش آگاهی نسبت به موضوع و ارتباط آن با فساد و شناخت مسئولیت دولت های صادرکننده در مقابل دولت های دریافت کننده تلاش نمود.^{۳۳}

دوم- تحقیقات ملی و بین المللی مؤثر

نکته دیگر تحقیق و بررسی مسائل در سطح داخلی با عنایت به توان ملی است. در این راستا، اتخاذ رویکرد چند سازمانی متشکل از پلیس، مقامات دریایی، سازمان حفاظت محیط زیست، گمرک و همچنین کارگروه های ویژه سازمان بازرسی در خصوص جرایم محیط زیستی مدنظر است. به نظر می رسد ضرورت هایی وجود دارد که بایستی نسبت به آنها اقدامات لازم را به انجام رساند. از جمله این اقدامات می توان به اتخاذ روش های موثر برای پیشگیری از قاچاق و نحوه برخورد با قاچاقچیان، شناخت مسئولیت اقتصادی از منظر کیفی و مدنی در خصوص انجماد و صادرات توسط تولیدکنندگان، شناخت خریدار و فروشنده، تبیین نقش دادستان، پشتیبانی از خدمات تخصصی قضایی و ارتقاء ابزار نظارتی الکترونیکی اشاره نمود.^{۳۴}

دیگر مساله بحث بررسی و تدقیق موارد مطروحه در سطح بین المللی با توجه به ظرفیت ها و ساختارهای موجود است. از این رو به نظر می رسد می بایست ارتقاء سطح تبادل اطلاعات بصورت منظم، توسعه بهره مندی از شیوه های تحقیقی خاص (پیش بینی شده در کنوانسیون پالمو)، ایجاد یک مرکز جهت رصد کردن قاچاق پسماند را مدنظر قرار داد.^{۳۵} در این راستا ضرورت دارد تا از شناخت نقش مهم سازمان های بین المللی مانند سازمان جهانی گمرک، سازمان های دریایی، یوروپل، اینترپل، یوروجاست و مؤسسه تحقیقات جنایی و عدالت بین منطقه ای سازمان ملل متحد شناخت و اهمیت ارتباط با اینترپل غافل نشویم.

سوم- قوانین کیفی واضح، مؤثر و بازدارنده

یکی از موارد بسیار مهم درخصوص مهار بازدارنده جرایم محیط زیستی وجود و لزوم قوانین کیفی اثربخش و کافی است. شاید بتوان ادعا کرد که این مهم از جمله بهترین ضمانت اجراهاست که می تواند زمینه مقابله با هرگونه ارتکاب را فراهم سازد. در این

^{۳۳}Hamilton, Mark, **Restorative Justice Intervention in an Aboriginal Cultural Heritage Protection Context: Chief Executive, Office of Environment and Heritage v Clarence Valley Council**. Environmental and Planning Law Journal, 2019, 36 (3). Recoverable: <https://www.researchgate.net/publication/292882356>, 201.

^{۳۴}Lynch, Michael J., Pires, Stephen F, **Quantitative Studies in Green and Conservation Criminology: The Measurement of Environmental Harm and Crime**, Routledge Publication, 2019, p. 117.

^{۳۵}Favarin, Serena, Aziani, Alberto, **The Global Waste Trafficking and Its Correlates**, Journal of Contemporary Criminal Justice, 2020, Vol 36, Issue 3, Recoverable: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1043986220939701>, p 357.

راستا ضروری است که تصویب مقررات واضح و قابل فهم و هماهنگ در سطح ملی در دستور کار باشد. چراکه اگر اینگونه باشد نمود آن در سطح بین المللی نیز قابل مشاهده است. در این راستا بایستی به شناخت نیاز به قوانین بین المللی به عنوان یک ابزار قوی تر توجه کرد. از این رو بالابردن سطح آگاهی و ایجاد ظرفیت در قوه قضاییه برای افزایش کارایی و کارآمدی یک الزام واقعی است و در ورای این مهم می بایست از تلاش های جرم شناختی و مسئولیت کیفری اجباری شرکت ها و کارخانه جات حمایت نمود. از سوی دیگر درجه بندی واضح از جرایم کیفری و مدنی و همچنین تخلفات اداری و تشدید مجازات در این دسته جرایم، افزایش تحریم ها و مجازات های قانونی مربوط به قاچاق غیرقانونی پسماند و شناخت مسئولیت قانونی تولیدکننده و مدیریت کننده پسماند نیز می تواند کمک کننده باشد.^{۳۶}

چهارم- سازمان های مجری قانون و قضات آموزش دیده

دیگر مورد اشاره به بدنه قضایی و سازوکار اجرایی است که در این میان ضرورت دارد بر افزایش دانش تخصصی در محاکم قضایی تمرکز شود، طرح های مطالعاتی و آگاهی از روش های مناسب تحقیقی مد نظر قرار گیرد، همکاری متقابل سازمان های مجری قانون با سازمان حفاظت محیط زیست تقویت گردد و نهایتا واکنش مجریان قانون نسبت به جرم اهمیت دارد.^{۳۷}

پنجم- جایگزینی تهدیدها به فرصت ها

مورد آخر بهره مندی از شرایط پیش رو در چارچوب تبدیل تهدیدها به فرصت ها است. از جمله این فرصت سازی ها می توان به الویت قراردادن حفاظت از محیط زیست توسط دولت ها و در جریان قراردادن سازمان های مجری قانون، فعال شدن دولت های وارد کننده در پیشگیری از قاچاق مواد زائد و پسماند، دسترسی به کارگزاران این حوزه فعالیت و صدور گواهینامه برای عاملان این بخش در خصوص مدیریت و صادرات، فراهم ساختن امکانات بازیافت، معرفی کارآفرینان قانونی، متوقف ساختن روند غیرقانونی بازار، حرکت در جهت تعامل جامعه، اقتصاد و محیط زیست و توجه به اقتصاد سبز در آموزش، بسترهای قانونی و اخلاق اشاره نمود.^{۳۸}

ب- رشد تجارت و جرایم سازمان یافته محیط زیستی

رشد تجارت، زمینه فساد در شکل گیری جرایم سازمان یافته محیط زیستی در تمام سطوح را فراهم می سازد. مبارزه با این جرایم بایستی در اولویت دولت های عضو جامعه بین المللی باشد. در همین راستا مبارزه با فساد در رابطه با جرایم محیط زیستی نیازمند یک مسئولیت جمعی و رسیدگی فوری است. دولت های ملی بایستی ابتکارات فردی و جمعی برای حفاظت از اکوسیستم مشترک

^{۳۶}Kess,Jannsen. Milous, Dunois, **Global pesticides governance by disclosure: prior informed and the Rotterdam convention.**

Authors' version of Chapter 5, forthcoming in: Marti Gupta and Michael Mason, ed, Transparency in Global Environmental Governance: Critical Perspectives. Cambridge, MA, MIT Press, 2014, p. 235.

^{۳۷}Hamilton, Mark, **Environmental Crime and Restorative Justice: Justice as Meaningful Involvement**, Palgrave Macmillan, 2021, p. 186.

^{۳۸} وایت، راب، جرایم علیه طبیعت جرم شناسی محیط زیست و عدالت زیست محیطی، ترجمه پیمان نمایان و سبحان طیبی، انتشارات حقوقی مجد، ۱۳۹۴، چاپ اول، صص

در مقابل جرایم محیط زیستی بکار بندند.^۹ در این راستا افزایش آگاهی در سطوح ملی و بین المللی موجب بهبود اجرای همکاری‌ها برای پیشگیری از تهدیدات در حال رشد ناشی از رشد و نفوذ فزاینده گروه های جرایم سازمان یافته می شود. بنابراین در جهت تحقق این منویات، دولت‌های عضو، سازمان های ملی و بین المللی مرتبط و سازمان های اجرایی محیط زیستی و ذینفعان بایستی موارد ذیل را مطمح نظر قرار دهند:

۱- شناخت مسئولیت صنعتی کشورهای توسعه یافته دارای ظرفیت بهتر و بالاتر برای پیشگیری و مبارزه در جهت از بین بردن شبکه های سازمان یافته محیط زیستی ضروری است.

۲- شناخت مسئولیت کیفری و مدنی برای اشخاص حقوقی و حقیقی که ابزار مالی را برای مخفی نمودن فعالیت‌های جنائی محیط زیستی مورد استفاده قرار می دهند.

۳- توسعه رویکرد چند سازمانی برای پیشگیری و مبارزه با جرایم محیط زیستی

۴- ایجاد مشارکت میان مجریان قانون و ذینفعان و آگاهی از نقش ها و مسئولیت ها برای افزایش تبادل اطلاعات جهت تجزیه و تحلیل جرایم محیط زیستی

۵- تقویت ساختارهای قانونی در سطوح ملی به‌عنوان سازکار پشتیبان ابزارهای حقوقی بین المللی

پ- گفتمان دیپلماسی و مهار جرایم محیط زیستی

از آنجایی که حیات بشر در گرو حیات زیست کره است، اهمیت تصمیم سازی برای بقاء محیط زیست دوصدچندان شده است. دولت‌ها از سال ۱۹۷۲ میلادی تصمیم گرفتند تا نسبت به برخی تهدیدات محیط زیستی واکنش نشان دهند و به این سبب بنا شد برای تصمیم گیری گرد هم آیند و راجع به موضوعات معتنابه به شور پردازند. خوشبختانه از آن سال تاکنون اجلاس‌ها، کنفرانس‌ها و نشست های متعددی در حوزه محیط زیست و حفاظت از آن برگزار گردیده و نتایج خوبی همچون اعلامیه ها، معاهدات، پروتکل ها و کنوانسیون ها حاصل گردیده است. در این راستا و با امعان نظر به اینکه دیپلماسی محیط زیست در واقع درک ژئوپلیتیکی از مذاکرات بین المللی محیط زیستی است، پراهمیت بودن آن از این رو است که تمام فرآیند تصمیم سازی های محیط زیستی در این قالب نمود پیدا می کند و به‌عنوان یک ابزار پیش برنده تلقی می گردد. در این میان دیپلماسی محیط زیست در طول فرآیند برآیند تصمیم سازی های محیط زیستی نقش بسزایی دارد و به نوعی زمینه همگرایی و تعاملات در سطح بین المللی را مهیا می سازد. کاملاً طبیعی است که این نقش آفرینی تمام و کمال باشد چراکه تهدیدات محیط زیستی روز به روز گسترده تر می شود و جرایم محیط زیستی رشد چشمگیری داشته است. به نظر می رسد در جریان اجلاس های بین المللی می توان زمینه تقویت ضمانت های کیفری را فراهم ساخت. این مهم به سبب وجود بسترهای معاهداتی-دیوانی است که چارچوب آن را می توان در اساسنامه دیوان بین المللی کیفری مشاهده نمود. به نظر می رسد با وجود معاهدات بین المللی محیط زیستی متعدد و همچنین معاهدات

^۹Elliott, Lorraine, **Fighting Transnational Environmental Crime**, Journal of International Affairs, 2012, Vol. 66, No. 1, Transnational Organized Crime, Recoverable, <https://www.jstor.org/stable/24388253>, p. 208.

^۱Uhm, Daan P. van, Nijman, Rick C.C., **The convergence of environmental crime with other serious crimes: Subtypes within the environmental crime continuum**, European Journal of Criminology, 2020, Recoverable:<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1477370820904585#>, p. 98.

^۲Nicolas, Leila, Kallab, Elie, **Effective Forms of Environmental Diplomacy**, Published by Routledge, 2021, p. 39.

^۳Susskind, Lawrence, Ali, Saleem, **Environmental Diplomacy Negotiating More Effective Global Agreements**, New York, NY: Oxford University Press, 2015, p. 97.

قانون ساز نظیر کنوانسیون های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و یا کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ بتوان ضمانت های اجرایی دقیقی را در پرتو پروتکل هایی تشریح و تشحیذ نمود. اجلاس کامپالا ۲۰۱۰ می توانست فرصتی مناسب برای نقش گزینی اکوساید و رویکرد کیفی زیست محیطی باشد که این مساله به سرانجام نرسید. در واقع دیپلماسی معیوب و عدم توجه شرکت کنندگان در اجلاس بازننگری سبب گردید تا بازهم جرایم زیست محیطی در صف انتظار بماند. با لحاظ این مهم شرایط موجود و رویکرد نظام بین الملل به مساله جرائم زیستی محیطی کماکان موقعیت ورود جرائم محیط زیستی را به لیست صلاحیت دیوان مفروض دانسته است. بعنوان نمونه می توان در حال حاضر موضوع تغییر اقلیم و حرکت بسوی کیفی جلوه دادن این مهم را مد نظر قرار داد. رودا ورهین، وکیل و قاضی آلمانی، دادگاه جدیدی را برای رسیدگی به دعوی علیه کشورهای عمده آلوده کننده کربن پیشنهاد کرده است. در این راستا دادگاه های ویژه کیفی بین المللی با صلاحیت تکمیلی می تواند مورد استقبال واقع گردد.^{۴۳}

با این وصف دیپلماسی محیط زیست در فرآیند می تواند ابزارهای کنترلی موثر در راه مهار جرایم محیط زیستی از طریق سیاق معاهداتی فراهم سازد و از سوی دیگر در برآیند نیز می تواند در نقش یک دیده بان رویه پیروی و اجرا را در جریان مقابله و مهار جرایم محیط زیستی قرار دهد.

۳. رهیافت ها و نگرش ها

الف- اصل پایداری و حفظ وضعیت

لازم است به جای اینکه با محدودیت های مرز قانونی-غیرقانونی در تنگنا قرار بگیریم اهمیت مقدم پایداری اکولوژیکی و اضطراب مرتبط با آن را به صراحت اعلام کنیم که به مضمون ارزیابی آسیب در بافت ها و پوششهای بسیار متفاوت بدون در نظر گرفتن جایگاه حقوقی و مشروع سازی های نهادینه حاضر می باشد.

پرداختن به آسیب محیط زیستی به تجدید مفهوم سازی حقوق جهت دربرگیری مفاهیم بسط یافته حقوق محیط زیستی و اجتماعیف علی الخصوص پیرامون مفاهیم «صلاح عمومی و مشترک» و «مالکیت مشترک» منتهی خواهد شد. محور اصلی این تکلیف بررسی مبنای حقوقی و اجتماعی مالکیت خصوصی و حقوق مرتبط با این مفهوم می باشد. باید مفهوم حقوق اکولوژیکی را به مردمی کردن تصمیم گیری، منافع و اقدامات جماعات، و همیت اطلاق شده به مفهوم تعممق و ژرف اندیشی به عنوان یک فرایند اجتماعی پایدار ربط دارد.

واکنش دهی به آسیب محیط زیستی یعنی واکنش دهی به اعمال آن نهادهایی که بخش عمده ای از ویرانی، آلودگی، انحطاط و انقراض را به وجود می آورند. جرم انگاری فعل و ترک فعل های خاص یک گام به سوی بازسازی از بدترین و بارزترین انواع آسیب است. اما جرم انگاری مجرمین مرتکب جرم تکراری دائمی من حیث المجموع امر دیگری است که به ویژه هنگامی که این مجرمین شرکت های فراملی باشند توفیر می کند. این جرم انگاری یقیناً چالش هایی را برای خواستاران حمایت از اصول و روش های عدالت محیط زیستی، اکولوژیکی و گونه ای ایجاد می کند.

ب- جهانشمولی و جهان اندیشی

^{۴۳} - نمایان، پیمان، طیبی، سبحان، جرایم اقلیمی زیر ذره بین عدالت زیست محیطی دیوان کیفی بین المللی، فصلنامه حقوق جزای بین الملل، ۱۴۰۱، دوره ۱۵ شماره ۲،

ماهیت بین المللی مسائل و مشکلات، روندها، مقایسه ها و شبکه ها حیاتی است و باید کاری را که در سطوح محلی، منطقه ای و کشوری انجام شده تکمیل نماید. لازم است حیطه عمل و بینش کارها گسترده تر شود تا نهادهای جهانی، فرایندهای اجتماعی و مجاری قدرت و مقاومت جهانی را نیز دربر بگیرد.

ما باید به عنوان یک روند فراگیر از چگونگی زوال و ناپدیدارشدن جرم و زورگویی در رابطه با نظم محیط زیستی به نفع راهبردهای متقاعدسازی، خودسامانی و همکاری، تغییر جای مشکل از یک آسیب محیط زیستی و اجتماعی به جایگاه تولید محیط پسند تقویت شده آگاه باشیم. این تقویت سازی ها به طور جمعی باعث انحطاط مشترکات اکولوژیکی جهان می شوند و همچنین به مسببین اصلی آسیب یعنی شرکت های فراملی اجازه می دهند حتی با آزادی عمل بیشتر بدون واژه از مجازات یا احتمال تعقیب به کار خود ادامه دهند. در نهایت واکنش دهی به آسیب محیط زیستی نیازمند بررسی و آزمایش حدود و مرزهای اجتماعی و سیاسی موجود است. ترتیبات ساختاری سرمایه داری حاکم اخیر مانع اصلی برای آینده ای عادل، منصف و پاک هستند.

نتیجه گیری

با عنایت به طرح موضوع مقابله با جرایم محیط زیستی در پرتو دیپلماسی محیط زیست به نظر اهمیت صدچندان این زمینه پژوهشی روشن گردید. این مساله را نبایستی از ذهن دور بداریم که همان میزان که تلاش ها برای بروز و ظهور معاهدات محیط زیستی می شود، جرایم محیط زیستی شاخ و برگ تازه می گیرد و توسعه می یابد. طرز تلقی و نگاه جامعه بشری بایستی نسبت به حیات زیست کره تغییر کند و احترام ذاتی این کره مسکون حفظ شود تا با همگرایی و تعاملات در سطح بین المللی بتوان بر این جرایم فائق آمد.

نقش نهادهای بین المللی نظیر اینترپل بسیار حائز اهمیت است و وجود ضمانت اجراهای مؤثر می تواند نقش این ساختارهای بین المللی را بی بدیل سازد. در فحوای بحث و به عنوان محوری ترین موضوع، گفتمان دیپلماسی محیط زیست مورد مذاقه قرار گرفت. این گفتمان در واقع یکی از مهم ترین ابزارهای حمایت و حفاظت از حیات زیستی و محیط زیست کره زمین است که دولت ها را موظف مکلف به اجرای معاهدات می نماید. در واقع این ابزار از یک سو روند و فرآیند شکل گیری و اجرای معاهدات را رصد می نماید و از سوی دیگر تعاملات بین المللی محیط زیستی را نظم و نسق می بخشد. قطع به یقین این مسیر در نیل به سوی توسعه همه جانبه صلح سازی به پیش میرود و هدف غایی آن صلح پایدار است. در این راستا ضرورت دارد دولت ها، بهبود همکاری و مشارکت در سطوح ملی، منطقه ای و بین المللی و همچنین فراگیری آگاهی از مشکل جرایم محیط زیستی و اذعان به مسئولیت مشترک را مد نظر قرار دهند.

رویکرد دوسویه معاهداتی (دیپلماسی) اساسنامه دیوان و اسناد بین المللی زیست محیطی نشان از آن دارد که می توان رویکرد کیفی مآبانه مخاطرات زیست بوم را تقویت کرد. آثار مخرب زیست محیطی نیازمند این توجه است. چراکه صرفاً ماهیت حقوقی بدون کیفرانگاری، نمی تواند راهگشا باشد.

به هر روی، با توجه به نارسایی های حقوق بین الملل کیفری کنونی وفق اساسنامه رُم برای حفاظت از محیط زیست، محاسن جرم جدید اکوساید آشکار است. طی دهه های اخیر نظام حقوق بین الملل کیفری معاصر به اندازه کافی قادر به حفاظت از محیط زیست نیست. در حالی که در چارچوب ماده ۸ اساسنامه رُم که چنین الزامات سختگیرانه ای را تعیین می کند که به سختی می توان به آنها دست یافت، سایر مقررات مربوط به زمان جنگ و صلح اساسنامه رُم یا حاوی عنصری است که برای ارتکاب جنایات زیست محیطی غیرواقعی است؛ یا بیش از حد انسان محور هستند.

منابع

پارسی

- احمدی، اصغر، شاملو، باقر، خسروشاهی، قدرت‌الله، جرایم علیه محیط زیست در حقوق کیفری ایران و آلمان، مطالعات بین‌المللی پلیس (اینتریل)، ۱۳۹۶، سال ۷، شماره ۳۲.
- پورهاشمی، عباس، نمایان، پیمان، طیبی، سبحان، جرم‌انگاری تروریسم زیست‌محیطی؛ چالش‌ها، هنجارها و راهبردها، علوم تکنولوژی انجمن متخصصان محیط زیست ایران، ۱۳۹۴، دوره ۱۷ شماره ۱.
- جام بزرگ، مریم، پورنوری، منصور، پورهاشمی، عباس، هرمیداس باوند، داوود، مؤلفه‌ها و چالش‌های تدوین شاخص‌های جرم زیست محیطی تحت عنوان جرم بین‌المللی، علوم تکنولوژی انجمن متخصصان محیط زیست ایران، ۱۳۹۸، دوره ۲۱ شماره ۴ پیاپی ۸۳.
- جلالیان، عسگر، امکان سنجی توسعه مفهوم جرایم بین‌المللی به جرایم محیط زیستی با تأکید بر اصل توسعه پایدار، علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۱۳۹۹، سال نهم شماره ۲.
- جلالیان، عسگر، زارعی، مصطفی، افروغ، عبدالمحمد، چالش‌های حقوق کیفری بین‌المللی در مبارزه با جرایم زیست محیطی، مطالعات بین‌المللی پلیس (اینتریل)، ۱۳۹۷، دوره ۹ شماره ۳۳.
- حیدرزاده، الهام، مظفری‌زاده، سجاد، پیشگیری از جرایم زیست محیطی، اخلاق زیستی، ۱۳۹۲، سال سوم شماره ۷.
- رضائی قوام آبادی، محمدحسین، پیشگیری و سرکوب جرایم زیست‌محیطی در پرتو اقدامات سازمانهای غیردولتی در نظام حقوقی ایران، حقوقی دادگستری، ۱۳۹۰، سال ۷۵ شماره ۷۵.
- ذاکاردکانی، محمد، آرش پور، علیرضا، بررسی اصل بنیادین بازدارندگی در حقوق بین‌الملل زیست محیطی، فصلنامه علوم تکنولوژی محیط زیست، ۱۴۰۰، دوره ۲۳ شماره ۱۲.
- صوری پور، مهدی، احمدی، اصغر، جرایم محیط زیستی ناشی از کووید-۱۹: جلوه‌ها و کاستی‌ها، تحقیقات حقوقی، ۱۳۹۹، دوره ۲۳ شماره ۸۹ (ویژه نامه کرونا).
- طیبی، سبحان، دیپلماسی محیط زیست و تاثیر آن بر تعاملات بین‌المللی و صلح جهانی، انتشارات حقوقی خرسندی، ۱۳۹۶، چاپ اول..
- طیبی، سبحان، پورهاشمی، عباس، مقابله با اکتوروریسم جهانی در پرتو دیپلماسی بین‌المللی محیط زیست، تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری دانشگاه علوم و تحقیقات تهران، ۱۳۹۶، دوره ۱۳ شماره ۲ پیاپی ۳۲.
- طیبی، سجاد، مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تمدن حقوقی، ۱۴۰۰، دوره ۴ شماره ۹.
- کشکولیان، اسماعیل، شیخ‌الاسلامی، عباس، نقوی، مهدی، جرایم زیست‌محیطی و راهکارهای پیشگیری از آن، اخلاق زیستی، ۱۳۹۸، دوره ۹ شماره ۳۲.
- مک کالیون، کنت، اجرای عدالت درباره محیط زیست بین‌المللی حقوق و راه‌حل‌ها، ترجمه محمدحسین زاهدین لباف، مجله حقوقی بین‌المللی، ۱۳۸۳، شماره ۳۱.
- نصراصفهانی، احمد، رئیس، لایلا، آرش پور، علیرضا، جرم‌انگاری بین‌المللی زیست بوم‌زدایی، آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۳۹۹، دوره ۱۷ شماره ۱۹.
- نمایان، پیمان و طیبی، سبحان، امکان‌سنجی صلاحیت رسیدگی به جرایم ارتكابی علیه حقوق نسل‌های آینده در اساسنامه رم، پژوهش‌های جرم‌شناختی پلیس، ۱۴۰۰، دوره دوم، شماره ۲.

نمایان، پیمان، طیبی، سبحان، جرایم اقلیمی زیر ذره‌بین عدالت زیست‌محیطی دیوان کیفری بین‌المللی، فصلنامه حقوق جزای بین‌الملل، ۱۴۰۱، دوره ۱ شماره ۲.

نژندی منش، هیبت الله، حسینی آزاد، سیدعلی، زحمتکش، مجید، تأملی در امکان‌سنجی اعمال صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری نسبت به جرایم زیست‌محیطی، پژوهش‌نامه حقوق کیفری، سال یازدهم، ۱۳۹۹، شماره ۲ پیاپی ۲۲.

وایت، راب، جرایم علیه طبیعت جرم‌شناسی محیط‌زیست و عدالت زیست‌محیطی، ترجمه پیمان نمایان و سبحان طیبی، انتشارات حقوقی مجد، ۱۳۹۴، چاپ اول.

غیرپارسی

Elliott, Lorraine, **Fighting Transnational Environmental Crime**, Journal of International Affairs, 2012, Vol. 66, No. 1, Transnational Organized Crime, Recoverable: <https://www.jstor.org/stable/24388253>

Favarin, Serena, Aziani, Alberto, **The Global Waste Trafficking and Its Correlates**, Journal of Contemporary Criminal Justice, 2020, Vol 36, Issue 3, Recoverable: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1043986220939701>

Hamilton, Mark, **Restorative Justice Intervention in an Aboriginal Cultural Heritage Protection Context: Chief Executive, Office of Environment and Heritage v Clarence Valley Council**. Environmental and Planning Law Journal, 2019, 36 (3). Recoverable: <https://www.researchgate.net/publication/292882356>

Hamilton, Mark, **Environmental Crime and Restorative Justice: Justice as Meaningful Involvement**, Palgrave Macmillan, 2021.

Kess, Janssen. Milous, Dunois, **Global pesticides governance by disclosure: prior informed and the Rotterdam convention**. Authors' version of Chapter 5, forthcoming in: Marti Gupta and Michael Mason, ed, Transparency in Global Environmental Governance: Critical Perspectives. Cambridge, MA, MIT Press, 2014.

Lynch, Michael J., Pires, Stephen F, **Quantitative Studies in Green and Conservation Criminology: The Measurement of Environmental Harm and Crime**, Routledge Publication, 2019.

Nicolas, Leila, Kallab, Elie, **Effective Forms of Environmental Diplomacy**, Published by Routledge, 2021.

N. Ruhashyankiko, **Special Rapporteur, Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide**, UN Doc E/CN.4/Sub.2/416, 4 July 1978.

R. A. Falk, **Environmental Warfare and Ecocide, Facts, Appraisal, and Proposals**, 4 Bulletin of Peace Proposals (1973) 1, 80.

Susskind, Lawrence, Ali, Saleem, **Environmental Diplomacy Negotiating More Effective Global Agreements**, New York, NY: Oxford University Press, 2015.

S. Jodoin, **Crimes against Future Generations – A New Approach to Ending Impunity for Serious Violations of Economic, Social, and Cultural Rights and International Environmental Law**, WFC & CISDL Legal Working Paper, Final Version, 15 August 2010.

Uhm, Daan P. van, Nijman, Rick C.C., **The convergence of environmental crime with other serious crimes: Subtypes within the environmental crime continuum**, European Journal of Criminology, 2020, Recoverable: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1477370820904585#>

White, Rob, **Environmental Crime**, Elgar Publication, 2020.

Comparative Assessment of Environmental Diplomacy Discourse and International Criminal Law in Preventing Environmental Crimes

Abstract

Despite great advances in international environmental law and an increased understanding of endangered core values, the response to such catastrophes remains focused on non-criminal solutions. Threats from environmental hazards are rapidly evolving and it seems that within the framework of promotional tools, threats can be prevented by chance and during the commission of environmental crimes; Although there have been significant strategies such as organizational response such as Interpol at the international level or specific regulations at the national level to curb environmental crimes, there is also a need for approaches, including environmental diplomacy as a tool. Effective can be effective. In fact, this structured tool can be very effective in coordinating government interactions in decision-making on tackling environmental crime. Of course, in the light of the documents of international criminal law, especially the Rome Statute, one can consider the status and territory of the environment and how to protect it; However, international protection of the environment to prevent crimes against it, especially through criminal means, requires a global consensus on interactions and the establishment of environmental diplomacy on the world stage.

Keywords: Environmental Crimes, National and International Approach, Prevention Opportunities, Environmental Diplomacy, Sustainable Development.